

Xuraman Səlim qızı ƏSGƏROVA

Azərbaycan Dilər Universiteti, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

E-mail: asgarova_x@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5876-1836

ALMAN DİLİNDƏ LEKSİK FONDUN CİNSƏ GÖRƏ BÖLGÜSÜ

Xülasə

Alman dilində qrammatik cins kateqoriyası dilin morfoloji və leksik sistemində mühüm yer tutur və isimlərin struktur xüsusiyyətlərini müəyyən edən əsas qrammatik göstəricilərdən biri hesab olunur. Bu kateqoriya yalnız qrammatik forma ilə məhdudlaşmır, həm də dilin leksik fondunun təşkilində, sözlərin işlənmə tezliyində və müxtəlif mətnlərdə funksional istifadəsində özünü göstərir. Təqdim olunan tədqiqatın məqsədi alman dilində isimlərin kişi, qadın və orta cins üzrə bölgüsünü statistik və müqayisəli şəkildə araşdırmaqdır. Tədqiqat zamanı müxtəlif mənbələrdən istifadə edilmişdir. Araşdırmanın empirik bazasını “Almanca-azərbaycanca lüğət”də “A” hərfi ilə başlayan sözlərin statistik təhlili, C.H. Kohlun Das Zeugenhaus. Als Täter und Opfer unter einem Dach zusammentrafen əsərində işlənən isimlərin tezlik göstəriciləri və “German-English / English-German” lüğətində verilmiş birhecalı sözlərin cins kateqoriyası üzrə bölgüsü təşkil edir. Bu materialların müqayisəli təhlili alman dilində leksik vahidlərin cins kateqoriyası üzrə paylanmasını daha aydın şəkildə müəyyən etməyə imkan verir. Aparılmış təhlil nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, lüğət materiallarında kişi cinsli isimlər say baxımından üstünlük təşkil etsə də, mətn daxilində işlənmə tezliyi baxımından orta cinsli isimlər daha fəaldır. Qadın cinsli isimlərin isə həm lüğət materiallarında, həm də mətnlərdə daha az istifadə olunduğu müşahidə olunur. Bunun səbəbi kimi mətnin mövzusu, janrı və semantik xüsusiyyətləri göstərilə bilər. Tədqiqat həmçinin göstərir ki, alman dilində leksik vahidlərin cinsə görə bölgüsü yalnız qrammatik xüsusiyyətlərlə deyil, həm də leksik-semantik və üslubi faktorlarla sıx bağlıdır. Bu nəticələr alman dilinin leksik sisteminin daha dərinədən öyrənilməsinə, qrammatik cins kateqoriyasının funksional xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsinə və gələcəkdə tezlikli lüğətlərin hazırlanmasına metodoloji əsas yarada bilər.

Açar sözlər: Alman dili, leksik fond, qrammatik cins, isimlər, leksik statistika.

UOT: 811.112.2: 81'373: 81'367.622

JEL: Z13

DOI: <https://doi.org/10.54414/DTOC4422>

Giriş

Dil sistemində qrammatik kateqoriyalar mühüm rol oynayır və bu kateqoriyalar arasında isimlərin cinsə görə bölgüsü xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Alman dilində qrammatik cins kateqoriyası dilin morfoloji quruluşunun əsas elementlərindən biri hesab olunur [5]. Bu dildə isimlər üç əsas qrammatik cinsə – kişi cinsi (der), qadın cinsi (die) və orta cinsə (das) bölünür. Bu bölgü yalnız morfoloji göstərici kimi çıxış etmir, həm də dilin leksik fondunun quruluşuna, sözlərin işlənmə tezliyinə və onların müxtəlif mətnlərdə funksional istifadəsinə təsir göstərir [13]. Alman dilində isimlərin cins kateqoriyası çox vaxt semantik və

formal xüsusiyyətlərlə əlaqəli şəkildə müəyyən edilir. Bəzi hallarda cins kateqoriyası sözün mənası ilə bağlı olsa da, bir çox hallarda bu bölgü tarixi və ənənəvi dil inkişafı nəticəsində formalaşmışdır. Bu səbəbdən alman dilini öyrənənlər üçün isimlərin cins kateqoriyasını mənimsəmək dilin qrammatik sisteminin ən çətin sahələrindən biri hesab olunur. Müasir dilçilikdə leksik vahidlərin statistik və funksional təhlili dil sisteminin struktur xüsusiyyətlərini daha aydın şəkildə müəyyən etməyə imkan verir. Xüsusilə leksik fondun cins kateqoriyası üzrə bölgüsünün öyrənilməsi dilin morfoloji və semantik xüsusiyyətlərini daha dərinədən anlamağa

kömək edir. Bu baxımdan alman dilində isimlərin cinsə görə bölgüsünün statistik təhlili həm nəzəri, həm də praktiki baxımdan böyük əhəmiyyət kəsb edir. Təqdim olunan tədqiqatın əsas məqsədi alman dilində söz fondunun cinsə görə bölgüsünü müxtəlif mənbələr əsasında araşdırmaq və bu bölgünün leksik sistemdə necə təzahür etdiyini müəyyən etməkdir. Bu məqsədlə tədqiqatda lüğət materialları və bədii mətnlər əsasında statistik təhlil aparılmış, kişi, qadın və orta cinsli isimlərin işlənmə tezliyi müqayisəli şəkildə araşdırılmışdır. Tədqiqatın nəticələri alman dilinin leksik sisteminin struktur xüsusiyyətlərini daha yaxşı anlamağa və gələcəkdə bu sahədə aparılacaq araşdırmalar üçün müəyyən metodoloji istiqamətlər müəyyən etməyə imkan verir.

Müzakirə

Alman dilində qrammatik cins kateqoriyası dilin morfoloji sisteminin mühüm elementlərindən biri olmaqla yanaşı, leksik fondun strukturunda da əhəmiyyətli rol oynayır. Müasir dilçilikdə isimlərin cinsə görə bölgüsü yalnız qrammatik forma kimi deyil, həm də leksik vahidlərin semantik və funksional xüsusiyyətləri ilə bağlı olan dil hadisəsi kimi tədqiq edilir. Bir sıra tədqiqatlarda göstərilir ki, qrammatik cins

sistemi dilin leksik strukturunun formalaşmasında və sözlərin işlənmə tezliyində müəyyən qanunauyğunluqlar yaradır [3,7]. Bu baxımdan alman dilində isimlərin kişi, qadın və orta cins üzrə bölgüsünün statistik təhlili dilin leksik sisteminin xüsusiyyətlərini daha aydın şəkildə müəyyən etməyə imkan verir.

Tədqiqat çərçivəsində alman dilində leksik fondun cinsə görə bölgüsünü müəyyən etmək məqsədilə müxtəlif mənbələrdən istifadə edilmişdir. Araşdırma üç əsas material üzərində aparılmışdır. Birinci material kimi “Almanca-azərbaycanca lüğət”də “A” hərfi ilə başlayan sözlərin işlənmə tezliyi hesablanmışdır. İkinci material C.H. Kohlun Das Zeugenhaus. Als Täter und Opfer unter einem Dach zusammentrafen əsərində işlənən isimlərin statistik təhlilidir [11]. Üçüncü material isə “German-English / English-German” lüğətində verilmiş birhəcalı sözlərin cins kateqoriyasına görə bölgüsündən ibarətdir. (German-English / English-German Dictionary, n.d.). Bu materialların müqayisəli təhlili alman dilində leksik vahidlərin cins kateqoriyası üzrə paylanmasını müxtəlif aspektlərdən qiymətləndirməyə imkan verir [9,10]. Lüğət materialları əsasında aparılmış statistik təhlilin nəticələri aşağıdakı cədvəl 1-də təqdim olunur.

Cədvəl 1. “Almanca-azərbaycanca lüğət”də [1] “A” hərfi ilə başlanan sözlərin işlənməsi tezliyi.

kişi cinsi	qadın cinsi	orta cins
531	404	159

Cədvəl 1-də göstərilən nəticələrdən aydın olur ki, “Almanca-azərbaycanca lüğət”də “A” hərfi ilə başlayan isimlərin böyük hissəsi kişi cinsinə aiddir. Qadın cinsli isimlər ikinci yeri tutur, orta cinsli isimlər isə say baxımından daha azdır. Bu fakt alman dilinin leksik sistemində kişi cinsli isimlərin geniş yayılması haqqında dilçilik ədəbiyyatında qeyd olunan fikirlərlə müəyyən qədər uyğun gəlir [6]. Bununla belə, bir çox dillərdə olduğu kimi, german dillərində də müxtəlif tipoloji xüsusiyyətlərin elementlərinə rast gəlmək mümkündür. Bu isə dil sisteminin mürəkkəb və çoxşaxəli quruluşa malik olduğunu göstərir [15]. Bu fərqi müəyyən etmək məqsədilə

tədqiqatın növbəti mərhələsində bədii mətn materialı üzərində statistik təhlil aparılmışdır. C.H. Kohlun Das Zeugenhaus əsərində işlənən isimlərin cinsə görə paylanması aşağıdakı cədvəl 2-də göstərilmişdir.

Mətn materialının təhlili göstərir ki, burada orta cinsli isimlərin işlənmə tezliyi daha yüksəkdir. Bu nəticə lüğət materialları ilə müqayisədə fərqli mənzərə yaradır. Belə ki, mətnə müəyyən semantik sahəyə aid sözlərin tez-tez təkrarlanması statistik göstəricilərə birbaşa təsir göstərir. Məsələn, əsərdə “Haus”, “Zimmer” və “Jahr” kimi orta cinsli sözlərin tez-tez işlənməsi onların ümumi tezlik göstəricisini artırmışdır. Bu hal dilçilikdə

tezlik analizində mətnin janrı və semantik xüsusiyyətlərinin mühüm rol oynadığını

göstərən tədqiqatlarla da uyğunluq təşkil edir [4,12].

Cədvəl 2. [11] mənbədə və Nürnberg 1945: Als Täter und Opfer unter einem Dach zusammentrafen (Canilər və qurbanlar bir dam altında rastlaşarkən) kitabında işlənən isimlərin işlənməsi.

kişi cinsi	qadın cinsi	orta cins
der Abend (31)	die Antwort (3)	das Auge (17)
der Bach (2)	die Art (15)	das Licht (2)
der Augenblick (8)	die Dame (10)	das Erlebnis(3)
der Baum (2)	die Gestalt (1)	das Gespräch (16)
der Freund (11)	die Geschichte (7)	das Fenster (6)
der Herr (13)	die Wassermühle (4)	das Zeughaus (183)
der Krieg (32)	die Landschaft (2)	das Jahr (91)
der Brei (1)	die Flasche (1)	das Grün (1)
der Garten (2)	die Frau (40)	das Ding (5)
der Mann (96)	die Nacht (15)	das Leben (25)
der Keller (3)	die Mutter (12)	das Buch (21)
der Name (17)	die Jugend (4)	das Thema (6)
der Ort (1)	die Tischlampe (1)	das Zimmer (35)
der Tag (66)	die Gefangenschaft (5)	
der Raum (12)	die Zeit (56)	
der Vater (24)	die Vergangenheit (1)	
der Wald (3)	die Pflanze (1)	
der Wein (1)	die Runde (2)	
der Zeuge (44)	die Haut (4)	
	die Pause (1)	
	die Welt (6)	

Tədqiqatın üçüncü mərhələsində isə “German-English / English-German” lüğətinə də verilmiş birhecalı sözlərin cins kateqoriyası

üzrə bölgüsü araşdırılmışdır. Bu təhlilin nəticələri aşağıdakı cədvəl 3-də təqdim olunur.

Cədvəl 3. “German-English və English-German lüğət”ində [8] səhifə 1-dən 136-yadək olan birhecalı sözlərin cinsə görə bölgüsü

kişi cinsi	qadın cinsi	orta cins
Der Aal	Die Acht	das All
Der Aas	die Alb	das Ahm
Der Ahn	die Au(e)	das Auge
Der Ahm	die Axt	das Aas
Der Akt	die Back	das As
Der Alb	die Bahn	das Amt
Der Alt	die Bank	das Bad
Der Arm	die Balz	das Band
Der Arzt	die Braut	das Bild
Der Ast	die Brecht	das Boot
Der Ball	die Brunst	das Bord
Der Baal	Cəmi: 9 söz	das Brett
Der Bach		das Buch
Der Band		das Blau
Der Bang		das Blech
Der Bann		das Blut
Der Bar		das Born
Der Bär		das Brau
Der Bart		Cəmi: 14 söz
Der Baß		

Der Bast Der Bau Der Bauch Der Baum der Bausch der Berg der Blak der Bord der Blei der Blink der Block der Blitz der Bluff der Bob der Bock der Bolz der Born der Bolz der Brand der Brauch der Brief der Brom der Bronn Der Bruch der Bug der Bult der Bund der Bus Der Busch der Butt Cəmi: 57 söz		
---	--	--

Birhecalı sözlərin statistik təhlili göstərir ki, bu tip leksik vahidlərdə kişi cinsli isimlər açıq şəkildə üstünlük təşkil edir. Orta cinsli və xüsusilə qadın cinsli isimlərin sayı isə daha azdır. Bu fakt alman dilində qısa və qədim mənşəli sözlərin əhəmiyyətli hissəsinin kişi

cinsinə aid olması ilə izah edilə bilər. Dilin tarixi inkişafı da bu prosesə təsir göstərmişdir [14]. Aparılmış təhlillərin ümumi nəticələrini daha aydın göstərmək üçün əldə olunan statistik göstəricilər aşağıdakı cədvəl 4-də ümumiləşdirilmişdir.

Cədvəl 4. İsimlərin cinsə görə lüğətdə və mətnə işlənməsi

Mətn			Alman-Azərbaycan lüğəti			İngilis-alman lüğəti		
K	Q	O	K	Q	O	K	Q	O
359	181	412	534	404	159	57	9	14

Qrafikin ümumi təhlili göstərir ki, kişi cinsli isimlərin lüğət materiallarında sayı daha çox olsa da, real mətn istifadəsində onların tezliyi orta cinsli isimlərdən geri qala bilər. Bu isə onu göstərir ki, leksik vahidlərin işlənmə tezliyi yalnız qrammatik xüsusiyyətlərlə deyil, həm də mətnin mövzusu, janrı və semantik xüsusiyyətləri ilə sıx bağlıdır. Qadın cinsli isimlərin isə həm lüğət materiallarında, həm də mətn daxilində digər cinslərlə müqayisədə daha az paya malik olduğu müşahidə olunur.

Bu fakt alman dilində leksik fondun cins kateqoriyası üzrə qeyri-bərabər paylandığını göstərir və bu məsələnin daha geniş statistik materiallar əsasında araşdırılmasının vacibliyini ortaya qoyur. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, leksik vahidlərin statistik təhlili yalnız sözlərin əsas formalarına əsaslanır və bu da müəyyən dərəcədə məhdud nəticələr verə bilər. Məlum olduğu kimi, alman dilində isimlərin müxtəlif qrammatik formaları mövcuddur. Məsələn, Tag sözünün Tag, Tage,

Tages, Tagen kimi müxtəlif hallarda işlənən formaları vardır. Bu isə göstərir ki, hər bir leksik vahid müxtəlif qrammatik formalarda reallaşa bilər və statistik hesablamalarda bu formaların hamısı nəzərə alınmadıqda nəticələr müəyyən qədər dəyişə bilər. Dilçilikdə bu məsələni izah etmək üçün “leksem” anlayışından istifadə olunur. Leksem müəyyən bir sözün bütün qrammatik formalarını birləşdirən ümumi vahid kimi qəbul edilir. Bu formaların konkret mətn daxilində reallaşan variantları isə bəzən alloleksem kimi şərh olunur. Belə yanaşma leksik vahidlərin statistik təhlilində daha obyektiv nəticələr əldə etməyə imkan verir və dilin leksik sisteminin struktur xüsusiyyətlərini daha dəqiq müəyyən etməyə kömək edir. Eyni vəziyyət feillərə də aiddir. Alman dilində feillər müxtəlif zaman, şəxs və şəkil formalarına görə çoxsaylı variantlarda işləyə bilər. Məsələn, sehen feilinin (ich) sehe, (du) siehst, (er/sie/es) sieht, gesehen, seht və s. kimi müxtəlif formaları mövcuddur. Bu isə göstərir ki, dilin morfoloji sistemi leksik vahidlərin müxtəlif formalarda reallaşmasına geniş imkan yaradır. Belə hallarda statistik təhlil apararkən sözün bütün morfoloji variantlarını nəzərə almaq xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Dil sisteminin bu xüsusiyyətləri dil tipologiyası məsələləri ilə də əlaqəlidir. XIX əsrin birinci yarısında V.fon Humboldt dünya dillərini formal xüsusiyyətlərinə görə flektiv, aqqlütinativ və təcrid olunan dillər kimi qruplaşdırmışdır. Alman dili flektiv dillər qrupuna aid edilir və bu dillərdə söz formalarının dəyişməsi geniş yayılmışdır. Bununla belə, bir çox dillərdə olduğu kimi, german dillərində də müxtəlif tipoloji xüsusiyyətlərin elementlərinə rast gəlmək mümkündür. Bu isə dil sisteminin mürəkkəb və çoxşaxəli quruluşa malik olduğunu göstərir.

Beləliklə, alman dilində leksik fondun cinsə görə bölgüsünü araşdırarkən yalnız sözlərin sadə statistik sayını deyil, həm də onların müxtəlif morfoloji formalarını, mətn daxilində işlənmə xüsusiyyətlərini və dilin tipoloji xüsusiyyətlərini nəzərə almaq vacibdir. Bu yanaşma leksik vahidlərin cins kateqoriyası üzrə paylanmasının daha obyektiv şəkildə qiymətləndirilməsinə imkan verir və

alman dilinin leksik sisteminin daha dərinə öyrənilməsi üçün yeni istiqamətlər açır.

Nəticə

Aparılmış tədqiqat alman dilində leksik fondun cins kateqoriyası üzrə bölgüsünün müəyyən qanunauyğunluqlara malik olduğunu göstərmişdir. Müxtəlif mənbələr – lüğət materialları, bədii mətn və statistik təhlil əsasında əldə olunan nəticələr alman dilində kişi, qadın və orta cinsli isimlərin leksik sistemdə fərqli paya malik olduğunu ortaya qoyur. Bu baxımdan aparılmış müqayisəli təhlil qrammatik cins kateqoriyasının yalnız morfoloji xüsusiyyət kimi deyil, həm də leksik və funksional sistemin mühüm komponenti kimi çıxış etdiyini göstərir. Tədqiqat nəticəsində aşağıdakı əsas nəticələr əldə edilmişdir:

- Lüğət materiallarının təhlili göstərir ki, alman dilində isimlərin əhəmiyyətli hissəsi kişi cinsinə aid sözlərdən ibarətdir. Bu isə leksik fondun strukturunda kişi cinsli isimlərin daha geniş yer tutduğunu göstərir.
- “Almanca-azərbaycanca lüğət” materialları əsasında aparılan statistik təhlil nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, “A” hərfi ilə başlayan isimlər arasında kişi cinsli sözlər say baxımından üstünlük təşkil edir, qadın cinsli isimlər ikinci yerdə, orta cinsli isimlər isə üçüncü yerdə qərarlaşır.
- Bədii mətn əsasında aparılmış araşdırma fərqli nəticə ortaya qoyur. C.H. Kohlun Das Zeugenhaus əsərində aparılan statistik təhlil göstərir ki, mətn daxilində ən yüksək işlənmə tezliyi orta cinsli isimlərə məxsusdur.
- Orta cinsli isimlərin mətnə daha çox işlənməsi əsasən əsərin mövzusu və semantik xüsusiyyətləri ilə bağlıdır. Mətnə “Haus”, “Zimmer”, “Jahr” kimi sözlərin tez-tez işlənməsi orta cinsli isimlərin ümumi tezliyini artırmışdır.
- Birhecalı sözlərin təhlili də maraqlı nəticələr ortaya qoyur. “German-English / English-German” lüğətində verilmiş birhecalı sözlərin statistik təhlili göstərir ki,

bu tip leksik vahidlər arasında kişi cinsli isimlər açıq şəkildə üstünlük təşkil edir, qadın cinsli isimlər isə ən az paya malikdir.

- Lüğət materialları və mətn materialları müqayisə edildikdə aydın olur ki, sözlərin say göstəriciləri ilə onların real mətn istifadəsindəki tezliyi arasında müəyyən fərqlər mövcuddur. Bu isə göstərir ki, leksik vahidlərin işlənmə tezliyi yalnız qrammatik xüsusiyyətlərlə deyil, həm də mətnin mövzusu, janrı və üslubi xüsusiyyətləri ilə bağlıdır.
- Araşdırma həmçinin göstərir ki, alman dilində qadın cinsli isimlərin payı həm lüğət materiallarında, həm də mətn istifadəsində digər cinslərlə müqayisədə daha azdır. Bu fakt leksik fondun cins kateqoriyası üzrə müəyyən dərəcədə qeyri-bərabər paylandığını göstərir.

Beləliklə, aparılmış təhlil göstərir ki, alman dilində isimlərin cins kateqoriyası yalnız qrammatik xüsusiyyət kimi deyil, həm də dilin leksik sisteminin strukturunda mühüm rol oynayan dil hadisəsidir. Müxtəlif tipli mənbələr üzərində aparılan statistik təhlil nəticəsində əldə olunan nəticələr göstərir ki, leksik vahidlərin cinsə görə bölgüsü həm lüğət materiallarında, həm də mətn daxilində fərqli şəkildə təzahür edə bilər. Gələcək tədqiqatlarda müxtəlif janrlı mətnlərin və daha geniş lüğət materiallarının statistik təhlili alman dilində qrammatik cins kateqoriyasının funksional xüsusiyyətlərini daha dərindən öyrənməyə imkan verə bilər. Bu istiqamətdə aparılacaq araşdırmalar həm leksik statistika sahəsinin inkişafına, həm də alman dilinin leksik sisteminin struktur xüsusiyyətlərinin daha dəqiq müəyyən edilməsinə töhfə verə bilər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Almanca-azərbaycanca lüğət. Bakı. 2007.
2. Bußmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft (4. Auflage). Stuttgart: Kröner. 2008.
3. Corbett G. Gender. Cambridge: Cambridge University Press. 1991.
4. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Oxford: Blackwell. 2008.
5. Dudenredaktion. Duden – Die Grammatik (9. Auflage). Mannheim: Duden Verlag. 2016.
6. Durrell M. Hammer's German Grammar and Usage (5th ed.). London: Routledge. 2011.
7. Eisenberg P. Grundriss der deutschen Grammatik. Band 1: Das Wort. Stuttgart: J.B. Metzler. 2013.
8. German-English / English-German Dictionary. Berlin: Langenscheidt.
9. Helbig G., Buscha J. Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Berlin: Langenscheidt. 2001.
10. Hentschel E., Weydt H. Handbuch der deutschen Grammatik. Berlin: De Gruyter. 2013.
11. Kohl C.H. Das Zeugenhaus. Als Täter und Opfer unter einem Dach zusammentrafen. München: Knaus Verlag. 2014.
12. Lyons J. Semantics. Cambridge: Cambridge University Press. 1977.
13. Nübling D., Fahlbusch F., Heuser R. Namen: Eine Einführung in die Onomastik (2. Auflage). Tübingen: Narr Verlag. 2015.
14. Schmidt W. Geschichte der deutschen Sprache. Stuttgart: Hirzel Verlag. 2005.
15. Wiese H. Kiezdeutsch: Ein neuer Dialekt entsteht. München: C.H. Beck. 2012.

Khuraman Salim ASGAROVA

Associate Professor, PhD in Philology, Azerbaijan University of Languages

GENDER-BASED DISTRIBUTION OF THE LEXICAL STOCK IN THE GERMAN LANGUAGE

Summary

The category of grammatical gender in the German language occupies an important place in the morphological and lexical system of the language and is considered one of the main grammatical indicators determining the structural characteristics of nouns. This category is not limited only to grammatical form, but is also reflected in the organization of the lexical stock, the frequency of word usage, and their functional use in different texts. The purpose of the present study is to investigate the distribution of German nouns according to masculine, feminine, and neuter genders through statistical and comparative analysis. Various sources were used during the research process. The empirical basis of the study consists of the statistical analysis of words beginning with the letter “A” in the *German-Azerbaijani Dictionary*, the frequency indicators of nouns used in C.H. Kohl’s *Das Zeugenhaus. Als Täter und Opfer unter einem Dach zusammentrafen*, and the distribution of monosyllabic words according to gender categories in the *German-English / English-German Dictionary*. The comparative analysis of these materials made it possible to determine more clearly the distribution of lexical units in the German language according to gender categories. The analysis revealed that masculine nouns predominate quantitatively in dictionary materials, whereas neuter nouns are more active in terms of frequency of usage within texts. Feminine nouns, however, are observed to be used less frequently both in dictionary materials and in texts. This may be explained by the subject matter, genre, and semantic characteristics of the texts. The study also demonstrates that the gender-based distribution of lexical units in German is related not only to grammatical features but also closely connected with lexical-semantic and stylistic factors. These findings may provide a methodological basis for a deeper investigation of the lexical system of the German language, the functional characteristics of grammatical gender, and the future compilation of frequency dictionaries.

Keywords: German language, lexical stock, grammatical gender, nouns, lexical statistics.

Хураман Салим АСГЕРОВА

Azerbaijan University of Languages, кандидат филологических наук, доцент

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ ЛЕКСИЧЕСКОГО ФОНДА НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА ПО РОДАМ

Резюме

Категория грамматического рода в немецком языке занимает важное место в морфологической и лексической системе языка и считается одним из основных грамматических показателей, определяющих структурные особенности существительных. Данная категория не ограничивается только грамматической формой, но также проявляется в организации лексического фонда языка, частотности употребления слов и их функциональном использовании в различных текстах. Цель данного исследования заключается в статистическом и сравнительном анализе распределения существительных немецкого языка по мужскому, женскому и среднему родам. В ходе исследования были использованы различные источники. Эмпирическую базу исследования составили статистический анализ слов на букву «А» в «Немецко-азербайджанском словаре», показатели частотности существительных в произведении С.Н. Kohl *Das Zeugenhaus. Als Täter und Opfer unter einem Dach zusammentrafen*, а также распределение односложных слов по категории рода в словаре *German-English / English-German*. Сравнительный анализ данных материалов позволил более чётко определить распределение лексических единиц немецкого языка по категории рода. В результате проведённого анализа было установлено, что в словарных материалах количественно преобладают существительные мужского рода, однако в текстах более активными по частотности употребления являются существительные среднего рода. Также было отмечено, что существительные женского рода используются реже как в словарных материалах, так и в текстах. Причинами этого могут быть тематика текста, жанровые и

семантические особенности. Исследование также показывает, что распределение лексических единиц по родам в немецком языке связано не только с грамматическими особенностями, но и тесно связано с лексико-семантическими и стилистическими факторами. Полученные результаты могут создать методологическую основу для более глубокого изучения лексической системы немецкого языка, определения функциональных особенностей категории грамматического рода и составления частотных словарей в будущем.

Ключевые слова: немецкий язык, лексический фонд, грамматический род, существительные, лексическая статистика.

Daxil olub: 27.04.2026